

PRILOG K POVIJESTI ZAGREBAČKOG KAZALISTA

Kom. čar Matija Unger 1780. — Zejla gradske općine, da se u dvorani akademije uredi kazalište 1786.

Koncem mjeseca listopada 1780. došao je u Zagreb gradski komičar Matija Unger, te je zamolio gradski magistrat, da mu dozvoli prirediti u gradskoj pivovari (u Pivarskoj ulici) izvajdanja "komedija i igara" (comedias et ludos). Ova njegova molba došla je u pretres na sjednici magistrata 3. studena. Grad mu je dozvolio, a da plaća gradskoj komori pristojbu od 1 for. od svake "komedije". Pošto akti manjkaju, ne znamo da li je Unger bio sam ili je imao uz sebe i svoju družinu. Tako nam nije poznato kakove je "komedije" glumio. Svako je gluma bila na njemačkom jeziku.

Na Unger nije imao sreće, da duglo glumi u gradskoj pivovari, jer nevolja bjeđe, da je umrla kraljica Marija Terezija, za kojom je ukazana korota u državi. I tako je Unger imao prestatu sa svojim predstavama. Za održane predstave imao je još platiu u gradsku kasu 10 for., što je određeno na sjednici gradskoga magistrata 3. decembra iste godine.

Kako smo čitali u br. 267. "Obzor", 1922. u članku "Njemačka kazališna družina u Zagrebu g. 1784.—5.", zamisliti smo, da tad u Zagrebu nije

bilo stalne kazališne dvorane, i da su po svojoj prilici u toplim mjesecima davale se predstave pod vedrim nebom. Davao se tad čitav veliki niz predstava, dakako na njemačkom jeziku, te su ove predstave svakako priredile teren za volju i ljubav ka kazalištu, a nije bio ni dohodak na odmet, što je tekao u varošku kasu. Zagrebačka aristokracija i plemstvo Jobračo se je zagrijalo za kazalište, te kako smo vidjeli, pomoglo je direktora Bartscha i novcem, a da jadrnik ne propadne sa svojom družinom.

I u krilu gradskoga magistrata počelo se je misliti i raditi, kako i gdje bi se za kazalište priredila stalna dvorana. Cini se, da su gospoda od magistrata našli dobrog zamjenika podžupana zagrebačkoga Pavla Thausza. Taj je odmah pomisljao na dvoranu tadanje kr. akademije na Katarininom trgu. I doista je Thausz 21. rujna 1786. pisao prodirektoru akademije Josipu pl. Petroviću, te mu razložio želju grada. Petrović mora da je za tu ideju bio zgrižan, jer već 9. studenoga odgovara Thauszu, da grad upravi zamolbu na literarnu direkciju, i da će se odmah pristupiti k pretresu te stvari, i da će se odmah utanačiti što povoljniji ugovor.

Raspriklilo se je i o tom i sa komorskim administratorom Sigismundom Komaronijem, koji je 2. studenoga pisao magistratu, da žamde iz-

vijestiti, kako misli dvoranu preurediti za kazalište, koliko bi to stajalo, koliko na godinu, i kakovu bi varo od toga imala korist, te napokon kakov grad pruža garanciju, ako bi se dogodio kakova nesreća. To je izneseno na sjednici magistrata 3. studenoga i zaključeno je, da se to povjeri gradskom sucu, koji je 10. studenoga na sjednici predložio, da se varoš ne smije upustiti ni u kakovu sklapanje ugovora glede kazališne dvorane u akademiji, dok se sa strane komorske uprave ne otpusti zatražena garancija. To je i prihvaćeno, jer tako se je već u početku htjelo. U tom smislu odgovorio je magistrat 11. studenoga komorskoj upravi, da je voljan urediti kazalište i plesnu dvoranu, ali garanciju za slučaj požara ne može pružiti, jer nije dorasao da bi mogao namiriti proizročen štetu. Ako se prihvati, izmjet će naknadno proračune, koji su zatraženi.

Thausz je opet 11. studenoga pisao magistratu, da se vaju staviti u bezodoljivi sporazum sa komorskom upravom i prodirektorom akademije, i čim će to uslijediti, bit će odrođen dan za raspravu. I taj dopis došao je u pretres u grad. vijeću 21. studenoga, gdje je zaključeno, da se pričekna na odgovor, na podnesak varoškog pogledom na oprost od garancije.

23. studena dostavio je komorski administrator komornog grad. magistratu upute, koje je ustanovio pod-

direktor Petrović. Uvjeti bili su ovi: Pesto ova dvorana akademička služi u svrhu akademskih govora, za semestralne i druge ispite, te kao sjednička dvorana profesora, ipak unatoč tomu, bi se ova prepustila gradu Zagrebu u svrhu kazališta i to ako

1. da se dvorana tako uredi, da se može prema potrebama akademije isprazniti po vještim gradskim ljudima. Ne obavi li to gradska općina, to ima pravo dvoranu isprazniti komorska uprava i dvoranu pridržati. Nastali time trošak ima se pokriti kazališnim inventarom

2. Dvorana ima se za kazalište preuredavati samo za vrijeme školskih praznika, a da se bučkom ne smeta obuka, koja se obdržava 9 mjeseci.

3. Za vrijeme obuke ne smiju glumci dolaziti u dvoranu, ni tamo držati pokuse, jer bi to moglo dovesti, da bi djaci iz obitelji mogli smetati glumce, i zapodjeti s njima se gdje.

4. Pošto dvorana nema sveće zidnoga, već je ovaj odista od dasaka, koji su na pol palca obukane, a po tom je vrlo slab, to bi nastali požar mogao lako zahvatiti krov, čemu bi pogodovale dekoracije i baklja te svijeće, i mogla bi se dogoditi onakova nesreća, kakva se desila prije par godina u bečkom narodnom kazalištu, koje je daleko jače građeno bilo. Time bi mogla nastati teška pogelja ne samo za akademiju već i za cijelu varoš.

5. Stoji dakle do gradskog magistrata

da pruži garanciju u smislu naredbe od 3. listopada i 9. br. 41568.

Vatra, koja bi zbog nepažljivosti ili puklog slučaj nastala, uništila bi akademski arhiv, biblioteku i rukopise te dragocjene diplomatske zbirke, koje su tek djelomično skupim novcem nadoknadive a mnoge i nenadoknadive. Za to treba, da se grad obveže, da će sve ono što bi vatrom propalo — a može se nadoknaditi — od svoga vlastitoga platiu, a zgradu samu obnoviti, a za ostale nenadoknadive stvari ima grad naći od vatre sigurno mjesto, kam bi se ove pohranile, kam bi prodirektor akademije imao slobodni pristup.

5. Grad. magistrat ima da jamči za sve štete na zgradi akademije, koje bi mogle nastale prigodom adaptacije kazališne dvorane i drukčije prigodom posjeta kazališta.

6. Kad bi se napušte predstave, ima se sve u staro stanje postaviti, 7. magistrat ima predjučiti novac kojim bi se na akademskoj knjižnici postavila željena vrata i dobar zapor, da i to bude sigurno.

8. U ime namamine ima grad platiti komorskoj administraciji u četvrtogodišnjim obrocima iznos od 120 for. ili treći dio dohotka.

9. Ugovor imade potpisati gradski magistrat i komorska uprava. Ovi uvjeti izneseni su na magistratskoj sjednici od 21. studenog, te je zaključeno da se garancija ne prima. Prema tomu je grad. magistrat 25

studenog odgovorio komorskoj upravi, da ne može te garancije primiti, jer nema sredstava, a niu ima mjesto kam bi mogao sigurno spremiti nenadoknadive dragocijnosti akademskih zbirki. A na sjednici 28. studenog, konačno je magistrat zaključio, da odustaje od svakoga sklapanja ugovora. Tako se je ova dobra volja gradske općine razbila i nije došlo do uređenja kazališne dvorane u akademiji.

(Vrela: Akta i zapisnici grada Zagreba 1780. i 1786. u grad. arhivu zagrebačkom, koji je pohranjen u kr. državnom arhivu u Zagrebu).

dr. 1922. H. E. Laszowski

**THEATRALIA
HRVATSKO KAZALIŠTE.**

MANON; GOSTOVAJE GDJE ADE POLJAKOVE 9. I. Massenet, nedostizivi francuski majstor zamamnog glazbenog uzika, još uvijek jednako privlačni. Spekulativni liričar i iskusni kazališni kompozitor znao je, da elegička ili strasvena sentimentalest, gdjekad duhovita, gdjekad sentimentalno nadahnuća — a po gdjekad i blizu banalnosti, uvijek mora da djeluje. Ovu spoznajnu upotrebljivo je srušio i vješto u korist uspjeha. Ovak je bio golem, i ostao je to do danas, i ako Massenet kao prototip varnrednoga talentiranoga ali u jednakoj mjeri i proračunanaoga eklekti-

Waršave, g. Simić i priložio 250.000 K. poslanik Simić, simpatični stariac i iskreni Jugoslaven, okupio nas je oko sebe, interesirao se za naš život i studije, te je apelirao na slogu, a kanjenje svadarske politike.

Danas je nad Lavovom, gradom žive slike ratnog razaranja i kamena smutnje medju dva velika slavenskih naroda, sniježna vijavica. Vijavica će biti i proci, razoreno će se opet podići, no da li će ikad medu slavenskim narodima nestati kamenja smutnje?

A. N.

PRILOG K POVIJESTI ZAGREBAČKOG KAZALISTA

Kazališna prikazivanja u refektoriju dokinutoga samostana opatica sv. Klare. — Projekt, da se stalno kazalište uredi u napuštenoj crkvi istoga samostana. — Njemačka kazal. družina Wellhamerova u Zagrebu god. 1788.—1790.

U Opatičkoj ulici u Zagrebu pod br. 20. stoji drevna gradjevina sa velikim dvorištem okruženim arkadama, a do koje je prolaz na Vrazovo stalište, idući s južne strane zatvara uredovna zgrada banskoga stola, nekadašnja "Dvorana". Na tom mjestu prolaza i ove zgrade stajala je nekoć crkva opatica sv. Klare, a spomenuta velika stara zgrada bila je samostan toga reda. Ova crkva, koja je imala i zvornik, nestala je. U njoj bila je i grobnica pretstojnice samostana grofinje u Petronele Zrinske, kćeri velikoga ali nesretnoga hrvatskoga bana Petra Zrinskoga.

Kad je taj red sv. Klare dokinuo car Josip II. 1782, uselio se je u samostal osoblje za manjine, koje je tamo sa svojim obiteljima boravilo do mjeseca maja 1783. Kad je ono godine 1784. došla u Zagreb kazališna njemačka družina pod ravnateljem Bartschom (Vidi: Obzor br. 267. god. 1922., što ovime popunjujemo), priredjivala je ista neko vrijeme u zimi god. 1784.—85. posredovanjem tadašnjega zapovijedajućega generala bar. de Vinsa i namjesnika banske časti grofa Szechenja svoje predstave u refektoriju toga dokinutoga samostana sv. Klare. Taj refektorij nalazio se je u sjevernom krilu samostana prizemno. Za porabu refektorija imalo se platiu 10 for., a za potrebne stražare 4 for.

I iz toga, nakon što je u zgradi samostanskoj (određenoj vjerozakonskoj zakladi) uređena komorska uprava, potčinjena ugar. namjesničkom vijeću u Budimu (1785.), priredjivane su u tom refektoriju razne kazališne predstave, koje su priredjivale razne pridošle kazališne družine. Ove su mijesu platile za porabu te dvorane nikakovu pristojbu, jer su smatrane nestalnom »propustujućom družinom». Koje su to družine bile ne znamo za sad, a niu znamo što su prikazivale.

Negdje mjeseca juna 1788. došla je u Zagreb njemačka kazališna družina pod ravnateljem Ivanom Wellhamerom, te je za cijelo posredovanjem magistrata i bana otpočela svojim predstavama u samostanskoj refektoriju, u kojem se je ugnijezdila, i kao u nekom javnom kazališnom mjestu, te tamo počela po volji go-

spodariti kao u svome, kako je to komorski upravitelj istaknuo.

Zagrebački varoški magistrat bio je toj družini vrlo sklon, jer kod njega nije zamrla želja, da stvori stalno kazalište, kako je to pokazao u nastojanju, da dobije g. 1786. akadem. skru dvoranu za kazališne svrhe (Vidi: "Obzor" br. 1923.). Pače i tadanji ban grof Franjo Balasa bio je sklon nastojanju varoške općine.

Iste godine 1788. odlučio je zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac, da se crkva samostana redovnica sv. Klare napusti, i kao nepotrebna rasvetli (eksektrira), te je i naložio stevanje crkve, da ustanove na koji način bi se ona dala preurediti za kazalište. I ovi doista ustanovili, da bi crkva potpunoa odgovarala svrsi i da bi se dalo kazalište u njoj urediti (bequem und vorthellhaft). Cini se, da je Wellhamer najviše na to poticao gradskoga suca, jer je imao nakano dulje vremena svojom družinom, svojom družinom.

Po svojoj prilici je to Bahoč javio banu Balasi, te je ovaj 26. juna iz Szala Eszteröda pisao magistratu. On piše, da je upućen u gorazlovene prilike i nastavlja (dakako njemački, kako se tad pod jofefinskim centralizmom uređovalo): „Po tom